

В. Л. Белая А. П. Жытко У. К. Пляшэвіч
А. П. Траяноўскі

МАЯ РАДЗІМА- БЕЛАРУСЬ

ПАДРУЧНІК ДЛЯ 4 КЛАСА

Пад рэдакцыяй доктара гістарычных навук,
прафесара М. В. Біча
і доктара геолога-мінералагічных навук,
прафесара Э. А. Ляўкова

*Зацверджана
Міністэрствам адукацыі і навукі
Рэспублікі Беларусь*

Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт
ВІЗНАЎСКА

МІНСК «НАРОДНАЯ АСВЕТА» 1996

ФОРМУЛЯР КНИГИ
УК-385

9(СЗ) (075)

М 39

Мая Радзіма — Беларусь

Падруч. для 4 кл.

1996

15900р.

ББК 63.3(4Бел)я721

М39

УДК 947.6(075.2)

Аўтары:

В. Л. Белая (раздзел I);
А. П. Жытко, У. К. Пляшэвіч, А. П. Траяноўскі
(Уводзіны, раздзелы II, III)

Рэцэнзенты:

А. Ю. Бендзін, Л. В. Байкуновіч, П. Ф. Дзмітрачкоў, Н. І. Мінкевіч,
П. Ц. Петрыкаў, Н. У. Сяржаніна, С. М. Ходзін, А. А. Халімановіч,
Г. В. Штыхаў.

Мая Радзіма — Беларусь: Падруч. для 4-га кл.
М39 шк. з бел. і рус. мовамі навучання / В. Л. Белая,
А. П. Жытко, У. К. Пляшэвіч, А. П. Траяноўскі;
Пад рэд. М. В. Біча, Э. А. Ляўкова.— Мн.:
Нар. асвета, 1996.— 216 с.: іл.
ISBN 985-03-0149-X.

9470600000—093

М 88—96

ББК 63.3(4Бел)я721

М303(03) — 96

Вучэбнае выданне

Белая Валянціна Леанідаўна
Жытко Анатолий Паўлавіч
Пляшэвіч Уладзімір Канстанцінавіч
Траяноўскі Алесь Пятровіч

МАЯ РАДЗІМА — БЕЛАРУСЬ
ПАДРУЧНІК ДЛЯ 4 КЛАСА

Загадчык рэдакцыі М. А. Нікітка. Рэдактары А. М. Парахневіч, Л. А. Цімафеева. Вокладка мастака Р. С. Фралова. Мастацкія рэдактары Л. А. Дашкевіч, Р. С. Фралов. Тэхнічны рэдактар І. П. Сушынская. Карэктары Р. С. Ахрэмыч, С. Т. Асташэвіч.

Здадзена ў набор 02.08.96. Падпісана ў друк 22.08.96. Фармат 60x90^{1/16}. Папера афс. № 1. Гарнітура школьная. Афсетны друк. Умоў. друк. арк. 13,5+0,31 форз. Умоўн. фарба-адбіт. 55,75. Ул.-выд. арк. 9,66+0,29 форз. Тыраж 200 000. Заказ 899.

Выдавецтва «Народная асвета» Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку. Ліцэнзія ЛВ № 4. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Набрана на Мінскім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамінаце МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Мінская фабрыка каляровага друку. 220115, Мінск, Каржанеўскага, 20.

ISBN 985-03-0149-X

© Калектыў аўтараў, 1996

УВОДЗІНЫ

У вашых руках кніга, якая раскажа пра зямельныя і водныя багацці Беларусі, яе раслінны і жывёльны свет. Вы даведаецеся пра гаспадарку і насельніцтва роднай зямлі, пра ахову навакольнага асяроддзя.

Шмат цікавых звестак атрымаеце пра жыццё і побыт нашых продкаў¹. Старонкі падручніка раскажуць, як апрачаліся і абуваліся ў мінулым, што пілі і елі. Пазнаёміцеся вы і з гісторыяй узнікнення дзяржавы на роднай зямлі.

Падручнік дапаможа глыбей асэнсаваць пачатак кнігадрукавання на Беларусі, дзейнасць нашых першых друкароў. На яго старонках вы сустрэнеце знакамітых землякоў, якія праславілі сваю Радзіму.

Вы прачытаеце не толькі пра слаўтыя, але і трагічныя падзеі ў гісторыі² нашай Бацькаўшчыны. На працягу многіх стагоддзяў³ беларусы спазнавалі шматлікія войны. Але войны — не ўся гісторыя. Прыслухайцеся — і вы пачуеце грукат друкарскага станка, гаворку тагачасных будаўнікоў.

Адкуль мы ведаем пра падзеі мінуўшчыны. Не толькі творы пісьменнікаў і вучоных расказваюць пра родную гісторыю. У гарадах і вёсках, на бера-

¹ *Продак* — чалавек, які жыў на нашай зямлі задоўга да сучаснасці.

² *Гісторыя* — навука аб развіцці чалавечага грамадства.

³ *Стагоддзе* — прамежак часу ў 100 гадоў.

ЗМЕСТ

Уводзіны	3
Як працаваць з падручнікам	5

Раздзел I. Наш край

§ 1. Гарызонт. Арыентаванне па Сонцу і зорках	7
§ 2. Як арыентавацца па кампасу і па ўсім тым, што вакол вас	11
§ 3. План мясцовасці. Маштаб	15
§ 4. Наша Радзіма на глобусе і на карце	19
§ 5. Падарожжы па роднай зямлі	22
§ 6. Скарбы беларускай зямлі	27
§ 7. Плывуць рэкі, ззяюць блакітам азёры	32
§ 8. Зялёнае ўбранне нашай зямлі	38
§ 9. І волат-зубр, і дробная мурашка...	42
§ 10. Аберагаць прыроду — гэта аберагаць і сябе	46
§ 11. Мільёны працавітых і стараных рук	51
§ 12. Тут мінуўшчына з сучаснасцю сышліся	53
§ 13. Мінск — наша сталіца	56
§ 14. Гаспадарка краіны — тварэнне працы чалавека	62

Раздзел II. Паданне аб прыродзе і гісторыі нашай Радзімы

§ 15. Беларускія легенды, міфы і паданні	67
§ 16. Адкуль усё ўзялося	68
§ 17. Легенды пра камяні — маўклівыя сведкі мінуўшчыны	72
§ 18. Міфы пра старадаўніх багоў	75
§ 19. Паданні аб курганах	78
§ 20. Адкуль нашы карані	82
§ 21. Легенды аб Полацкай зямлі	84

Раздзел III. Гісторыя Беларусі ў падзеях і імёнах

§ 22. Гістарычныя даты і гістарычныя карты	87
§ 23. Першыя людзі на беларускай зямлі	88
§ 24. Полацкае княства	93
§ 25. Славуцкія імёны Полацкай зямлі	98
§ 26. Беларускія гарады ў далёкім мінулым	101
§ 27. У старадаўнім горадзе	103
§ 28. Ва ўсёй велічы і харакстве	107
§ 29. Выдатныя помнікі архітэктуры XII стагоддзя	110
§ 30. Напісанае застаецца	113
§ 31. Утварэнне Вялікага княства Літоўскага	116
§ 32. Паходы нямецкіх рыцараў	118
§ 33. Разгром нямецкіх рыцараў	122
§ 34. Пачатак кнігадрукавання на беларускай мове	126
§ 35. Аб'яднанне Вялікага княства Літоўскага і Польшчы	130

§ 36. Усталяванне прыгону	132
§ 37. Войны другой паловы XVII — пачатку XVIII стагоддзя	135
§ 38. Паселішчы і жыллё беларусаў у XVIII стагоддзі	138
§ 39. Ежа, посуд і адзенне жыхароў Беларусі	142
§ 40. Звычаі беларусаў у XVIII стагоддзі	146
§ 41. Беларускія народныя святы	150
§ 42. Уваходжанне Беларусі ў склад Расіі	154
§ 43. 1812 год на зямлі Беларусі	159
§ 44. Скасаванне прыгону	163
§ 45. Паўстанне 1863 года. Кастусь Каліноўскі	166
§ 46. Славуцкія дзеячы навукі і культуры XIX стагоддзя	169
§ 47. Першая рэвалюцыя і нацыянальна-вызваленчы рух	173
§ 48. «Наша ніва» і беларускае культурнае адраджэнне	177
§ 49. Абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі. Утварэнне БССР	180
§ 50. Асвета і культура БССР у 20-я гады	184
§ 51. Рэпрэсіі ў 30-я гады	188
§ 52. Уз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР	190
§ 53. Напад Германіі. Беларусь у пачатку Вялікай Айчыннай вайны	193
§ 54. Супраціўленне акупантам	195
§ 55. Дзеці вайны, іх вучоба і змаганне	199
§ 56. Вызваленне БССР	202
§ 57. Беларусь у пасляваенныя гады	206
§ 58. Утварэнне Рэспублікі Беларусь	209
Тлумачальны слоўнік	212

(Назва і нумар школы)

Навучальны год	Імя і прозвішча вучня	Стан падручніка пры атрыманні	Аднака вучню за карыстанне падручнікам
19 /			
19 /			
19 /			
19 /			